

پالایش گاز
بیدبلند

تحقق این امر نیازمند عزم ملی، حکمرانی هوشمند، جذب سرمایه گذاری هدفمند و همگرایی همه اجزای دولتی و خصوصی است. در این صورت، صنعت پتروشیمی می تواند به واقع سکوی پرتاب اقتصاد ایران در مسیر توسعه پایدار و مقاوم باشد.

■ چرا با وجود رشد تولید و صادرات در صنعت پتروشیمی ایران، این صنعت همچنان با خام فروشی نسبی مواجه است؟

همان طور که بیان شد، صنعت پتروشیمی ایران در سال های اخیر به عنوان موتور محرک اقتصاد غیرنفتی و اصلی ترین منبع درآمد ارزی غیرنفتی شناخته شده است. اما این صنعت با وجود دستاوردهای چشمگیر در تولید و صادرات مواد پایه، هنوز در میانه راه تکمیل زنجیره ارزش و تولید محصولات با ارزش افزوده بالا قرار دارد. مطالعه غربالگری و اولویت بندی «مواد گلوگاهی پتروشیمی» که در سال ۱۴۰۴ که از سوی یکی از اندیشکده های تخصصی حوزه فناوری کشور انجام شده است به وضوح نشان می دهد که از میان ۴۳۹ ماده شناسایی شده در زنجیره ارزش هفت ماده اصلی (متان، اتان، پروپان، بوتان، بنزن، تولوئن و زایلین)، تنها ۲۰ ماده (یعنی کمتر از ۱۰ درصد از مواد زنجیره)، بیش از ۵۰ درصد از نیاز وارداتی کشور را به خود اختصاص داده اند و میانگین قیمت واردات آنها بیش از ۲۰۰۰ دلار برتن است. این مواد شامل موادی مانند پلی استال (POM)، فنول، متیلن دی فنیل دی ایزوسیانات (MDI)، اتیلن دی آمین، اکسید پروپیلن، پلی متیل متاکریلات (PMMA)، پلی بوتیلن ترفتالات (PBT)، آدیپیک اسید، پلی آمید ۶۶، پلی وینیل الکل (PVOH) و پلیمرهای سوپر جاذب (SAP) است. این شواهد گویای یک واقعیت تلخ اما قابل تبدیل به فرصت است: ایران در دام خام فروشی نسبی مواد پتروشیمی گرفتار است و برای خروج از این وضعیت، باید زیست بوم فناوری خود را متحول کند. در واقع با تمرکز روی تعداد محدودی از مواد می تواند بخش قابل توجهی از زنجیره ارزش را تکمیل و با توقف واردات وارد حوزه صادرات مواد پتروشیمی با ارزش بالا شود.

■ کدام واقعیت های ساختاری در صنعت پتروشیمی و نظام پژوهش و فناوری کشور سبب شده اند که با وجود ظرفیت بالای تولید، حرکت به سمت تکمیل زنجیره ارزش و توسعه مواد با ارزش افزوده بالا با کندی مواجه شود؟

پیش از پاسخ به این پرسش باید به چند واقعیت کلیدی در ساختار فعلی صنعت پتروشیمی و پژوهش در این حوزه را یادآور شوم؛ اول، افزایش پیچیدگی فرآیند با حرکت به پایین دست زنجیره ارزش، دوم، فاصله معنادار هزینه های تحقیق و توسعه (R&D) بین بالادست و پایین دست، سوم، وابستگی شدید به واردات مواد با پیچیدگی بالا و چهارم گسست بین دانشگاه، پژوهشگاه و صنعت است. ▽

صادراتی ایران حدود ۵۷۲ دلار است، در حالی که ارزش هر تن ماده وارداتی مشابه با تکمیل کننده زنجیره حدود ۲۹۲۳ دلار است. این به آن معناست که ارزش محصول نهایی وارداتی حدود ۵/۵ برابر محصول پایه صادراتی ایران است. این شکاف عظیم، نتیجه واضح عدم تکمیل زنجیره ارزش در داخل کشور است. در حال حاضر، از نظر تعداد محصولات زنجیره ارزش پتروشیمی، حدود ۴۸ درصد از مواد میانی و نهایی در کشور تولید نمی شود و این یعنی ایران عمدتاً مواد اولیه و پایه را صادر و محصولات با ارزش افزوده بالا را وارد می کند. تکمیل این زنجیره نه تنها وابستگی را کاهش می دهد، بلکه می تواند ارزش دلاری هر تن محصول نهایی را تا ۶ برابر افزایش دهد و اثر شگرفی بر اقتصاد کشور بگذارد.

■ در مقابل این چالش، بزرگ ترین فرصت این صنعت چیست؟

اما این صنعت با وجود چالش ها، از فرصت های استثنایی نیز برخوردار است. اولاً، ساختار نسبتاً شفاف و حرکت به سوی خصوصی سازی در این صنعت بیش از سایر بخش های نفت و گاز، سبب اقبال سرمایه گذاران حقیقی و حقوقی شده است. در واقع صنعت پتروشیمی نسبت به صنعت پالایشی و بالادستی نفت از حاکمیت شرکتی، تنظیم گری و بازارسازی مطلوب تری برخوردار است. ثانیاً، محصولات پتروشیمی به دلیل تنوع و کاربرد گسترده، قابلیت تحریم پذیری پایین تری نسبت به نفت خام دارند. ثالثاً، دسترسی مناسب به خوراک داخلی و حتی امکان تأمین از کشورهای همسایه، مزیت مکانی مهمی ایجاد کرده است. رابعاً، ظرفیت واحدهای پایین دست و تبدیلی، به مراتب کوچکتر از واحدهای عظیم بالادستی است و این، فرصت طلایی برای مشارکت بنگاه های کوچک و متوسط زنجیره ساز و اشتغال آفرین فراهم می آورد.

■ برای بهره گیری از این فرصت ها و عبور از چالش ها چه پیشنهادهایی دارید؟

سه رویکرد کلیدی پیش روی صنعت قرار دارد: اول، افزایش کمیت و تنوع خوراک با هدف افزایش ظرفیت خوراک از ۸۰ به ۱۶۰ میلیون تن در سال و افزایش سهم خوراک مایع از حدود ۲۰ درصد فعلی به ۴۰ درصد. دوم، تکمیل زنجیره ارزش مواد با هدف افزایش شدید ارزش افزوده و کاهش خام فروشی. سوم، توسعه بازار و افزایش سهم در تجارت جهانی محصولات پتروشیمی. در راستای این رویکردها، ۲۸ طرح پیشران برای تکمیل زنجیره ارزش تعریف شده که اجرای آنها می تواند تحول آفرین باشد.

صنعت پتروشیمی ایران در آستانه یک تحول بزرگ قرار دارد. این صنعت با پشتوانه منابع غنی خوراک، زیرساخت های ایجاد شده، نیروی انسانی متخصص و موقعیت ترانزیتی ممتاز، ظرفیت تبدیل شدن به یکی از قطب های برتر پتروشیمی در سطح منطقه و جهان را دارد. کلید این تحول، گذار از اقتصاد خام فروشی منابع به اقتصاد ارزش آفرینی زنجیره ای است.

صنعت
پتروشیمی با
وجود چالش ها،
از فرصت های
استثنایی
نیز برخوردار
است؛ ساختار
نسبتاً شفاف و
حرکت به سوی
خصوصی سازی
در این صنعت
بیش از سایر
بخش های نفت
و گاز، سبب اقبال
سرمایه گذاران
حقیقی و حقوقی
شده است

ایران

۱۳۹